

COMUNICACIÓ

Albert Espona: *La poesia com a mode primigeni de discurs*

La poesia apareix als ulls del lector contemporani fonamentalment com un gènere literari, certament venerable i antic, i, si es vol, profund, però en qualsevol cas com un gènere que ocupa una molt concreta i determinada parcel·la, i que podem caracteritzar d'entrada a partir d'una doble contraposició:

- a) La poesia es contraposa, en primer lloc i fonamentalment, a la prosa, enfront de la qual hom la reconeix per un ús especialment marcat de determinats recursos estilístics. Es podria dir, en aquest sentit, que la poesia fa una utilització «forçada» i en certa manera «artificial» del llenguatge, allunyant-lo de la «naturalitat» que li és pròpia.
- b) En segon lloc, la poesia és vista, amb el conjunt de la «literatura», però ella, la poesia, d'una manera especial, com a segregada del discurs normatiu o científic, al qual pertany en principi l'exclusiva de la veritat. Enfront d'aquest discurs, considerat «objectiu», la poesia (i per extensió la literatura) apareix allunyada de la realitat i inqüestionablement subjectiva, i és considerada com a passatemp o, almenys, com a cosa marginal.

Aquesta doble oposició es presenta com a «obvietat», i no solament com a obvietat que val per a la classificació o comprensió d'allò que és poesia o prosa, literatura o discurs normatiu en l'àmbit de la modernitat, sinó com a obvietat que regeix en principi també per a la classificació i comprensió retrospectiva, històrica, de la literatura. És a dir, independentment o al marge del fet material, i com a tal indiscutible, que siguin poemes els documents més antics que ens han estat transmesos per la tradició, allò que constitueix l'actitud o percepció davant aquests poemes continua essent la seva consideració com quelcom que ha de ser vist a partir de o per contrast amb allò que en l'obvietat moderna resulta central, que no és la poesia sinó la prosa, i que no és l'univers suposadament «subjectiu» o «mític» de la poesia sinó el caràcter objectiu i racional de la ciència.

Sortir del cercle viciós només ens serà possible a partir d'un posar en qüestió l'obvietat mateixa com a tal. Instal·lats en aquesta obvietat, se'ns escapa completament el sentit que pugui tenir el caràcter originari de la poesia que, d'altra banda i com hem dit, materialment se'ns imposa, i se'ns escapa també i per la mateixa raó el sentit originari de la irrupció de la prosa a partir d'una situació prèvia en la qual la poesia és el que hi ha.

Si adrecem la mirada a Grècia, que és on aquesta situació prèvia té lloc, la primera cosa que constatem és que la prosa, tal com avui l'entendem, no és quelcom que puguem considerar clarament constituït i definit, clarament assentat, fins a l'hellenisme. Al llarg de la Grècia arcaica i clàssica assistim al procés, cada vegada més avançat, d'autoconstitució de la prosa. I cal aquí mateix fer una observació essencial: aquest procés d'autoconstitució de la prosa és paral·lel al procés pel qual l'escriptura es constitueix com quelcom rellevant en si mateix, pel qual el text escrit adquireix protagonisme com a tal, com a suport d'un discurs fonamentalment pensat per a ser llegit. Això ens ha de posar immediatament en guàrdia davant el fet en absolut trivial que la poesia, partint d'Homer, continuant pels lírics arcaics i clàssics i culminant en la tragèdia, és essencialment, en primeríssim lloc, quelcom oral. La poesia és per a ser dita, o cantada, i fins i tot la seva fixació és concebuda com a fixació en la memòria, davant la qual el text té únicament un caràcter secundari, de baluard d'aquesta memòria. El caràcter oral de la poesia ens ha de posar també en guàrdia respecte del veïnatge que aquesta, la poesia, i no la prosa com a abstracció posterior, tardana, té respecte del llenguatge, o de la parla, en si mateixos.

I és, finalment, en aquest caràcter oral, originari i de veïnatge respecte de la parla on hem de donar sentit al fet que la poesia se'ns presenti sota les formes del ritme, l'entonació i el que només retrospectivament i anacrònicament «nosaltres» podem assenyalar com a metàfora. La poesia, en aquest seu caràcter originari i oral, no pot ser vista com a fruit o producte d'una elaboració intel·lectual sinó com un intent de reproduir allò que el llenguatge és ell mateix en la seva essència. L'únic que passa és que aleshores, naturalment, no qualsevol cosa val, no qualsevol «dir» coses (no qualsevol xerrameca) és digne de ser repetit o cantat, de quedar fixat en la memòria, d'esdevenir poema. La poesia és, en aquest sentit, un

«dir» rellevant: aquell en el qual hi ha o ressona d'una manera eloqüent allò que constitueix la dimensió mateixa del dir, del llenguatge, que no és altra cosa que la dimensió per la qual l'home és precisament aquell l'essència del qual consisteix a estar plantat davant l'esdevenir-se de les coses i donar-los noms.

Dit d'una altra manera: això que caracteritza la poesia, el ritme, l'entonació i la «metàfora», són coses que tenen a veure amb l'essència mateixa del llenguatge, però que en la poesia hi són sota la forma de l'eloqüència o la rellevància: en el seu brillar, podríem dir, hi brillen les coses. Fins i tot valdria a dir, en aquest sentit, que és en el tenir lloc de les coses que hi ha la regularitat o les contraposicions que la mètrica rememora i evoca, o que són les mateixes coses les que es deixen dir, o les que demanen ser dites, sota la forma del que nosaltres exteriorment reconeixem com a «metàfora».

En la mateixa mesura, la consideració de la poesia com a expressió «subjectiva» (de la subjectivitat del poeta) en contraposició a una presumpta expressió «objectiva», està també aquí fora de lloc, ja que la distinció objectiu-subjectiu no ha estat encara fundada. La seva fundació es produirà com a conseqüència d'un altre fenomen, la filosofia, el sorgiment del qual és paral·lel al citat procés de constitució gradual de la prosa precisament a partir de la poesia. El sorgiment de la filosofia serà, de fet, entès en tota la seva dimensió no pas sota l'esquema trivialitzador i anacrònic que el vol veure com el pas del mite al logos, en el qual el mite seria propi de la poesia i el logos apareixeria com una mena d'irrupció espontània cap a la «racionalització». La poesia és (i això literalment) ella mateixa logos, i la filosofia no podrà ser entesa si no és precisament com quelcom que s'esdevé en el si mateix de la poesia com a fenomen que caracteritza de manera essencial allò grec. Així, el que passa amb la filosofia és que, gradualment, allò que s'esdevé o apareix reconegut en el poema, la distància entre el dia i la nit, la vida i la mort, els déus i els homes, en definitiva, la dimensió tota del logos, es converteix ell mateix en tema a partir de l'ús forçat d'algunes paraules o expressions que només a la llarga acabaran esdevenint termes tècnics. En quins autors això, aquest forçar paraules, passa d'una manera més o menys clara, no és una cosa fàcil de determinar, i en aquest sentit el fet que estudiem Parmènides

o Xenòfanes, que componien hexàmetres com Homer, i no, per exemple, Soló, en la història de la filosofia, té sobretot a veure amb una actitud retrospectiva nostra com a investigadors, condicionada per lectures posteriors d'altres grecs més tardans (bàsicament Aristòtil), i no tant amb la cosa mateixa.

En definitiva, allò que per a nosaltres apareix com a «obvietat» tant de la prosa com del discurs normatiu o científic no és sinó fruit d'una abstracció tardana a partir de la primarietat de la poesia. I és sols a partir de la fonda comprensió d'aquest fet que obtindrem una mica de llum sobre allò que sovint ja és intuït: que l'univers grec és fonamentalment poètic de la mateixa manera que el nostre univers és, essencialment, l'univers de la ciència.

Podrem seguir considerant la poesia com un gènere literari entre altres, però això serà legítim només en la mesura en què aquesta consideració val avui com a fruit de la citada abstracció que, al llarg d'un determinat procés, dóna lloc a la prosa. La poesia és avui, certament, un gènere, i la novel·la, o la narrativa, o la prosa en un sentit més ampli, n'és un altre, però tots dos són deutors d'un mateix fons comú: la poesia com a mode primigèni de discurs en el sentit que acabem de descriure. Resultaria massa fàcil deixar-se portar per les aparences formals, deutores en bona part, al capdavant, del fet que avui prosa i poesia tenen com a mitjà propi el text escrit. És en allò literari en general, entès com allò que continua cercant de transmetre l'essència de la llengua, on hi ha el ressò d'allò que va ser, primigèniament, la poesia. Permeteu-me acabar, en aquest sentit, amb una referència concreta en forma de pregunta: hi ha una més digna continuació de la poesia, en una contemporaneïtat caracteritzada pel caràcter ja d'obvietat absoluta de la prosa, que un exercici de polvorització, de destrucció sistemàtica de la prosa com el practicat, per exemple, en l'*Ulisses* de Joyce?

COL·LOQUI

Carles Llinàs: Escombraré cap a la meva comunicació. Estic d'acord amb el que s'ha dit. Simplement: sí, d'acord, mite i *lógos* en cert sentit és el mateix, però... però... Però això, en certs contextos, és perillósissim!

Jordi Sales: En el dinar de la tesi d'en Josep Monserrat mossèn Balasch deia que tota la cultura grega és desmitificadora des d'Homer. Per a pensar bé les coses, cal contextualitzar-les molt bé. El primer que vull dir és que no podem donar per obvi el que sigui l'escriptura. Plató anomenava Aristòtil «el lector», apel·latiu que ens dóna notícia de la raresa del llegir en aquell moment. De fet, fins molt tard, l'escriptura tenia una existència com ara les partitures musicals. Això ho veiem clarament mostrat en el *Teetet*, on Euclides mana a un noi esclau que agafi el text i llegeixi. Aristòtil és «el lector» perquè fa una altra cosa respecte als costums de l'Acadèmia. Encara sant Agustí ens explica, en les *Confessions*, com se sorprèn de trobar que Ambrós llegeix sense parlar. És clar, doncs, que les condicions de reproducció del discurs les hem de contextualitzar molt, i hem de desconfiar, per tant, de les nostres categories com ara poesia, prosa, màgia... Contra la identificació de la poesia com a paraula de la màgia, gairebé diria que la poesia és científica. Haveloc ens explica que Homer és un catalogador, i que escriu com ho fa perquè diu de manera que es pugui recordar. Homer és l'Enciclopèdia tribal. Tot ho tenim après, amb Homer. Homer s'assembla més a la Larousse que a un poeta líric. Cal, doncs, en suma, contextualitzar amb moltes dades, perquè si no farem anacronismes.

Salvi Turró: Un matís: «la poesia és la ciència del llenguatge», deia el comunicant. El llenguatge serveix per a moltes coses. Pot tenir una funció metafísica, però també, com en Píndar, podem fer un poema a un atleta, o pot servir, simplement, per a recordar. Així doncs, no ho veig gaire clar: la poesia pot tenir moltes funcions...

Dídac Ramírez: «Poesia és ciència», ha dit en doctor Sales. I el Sr. Espona ha contraposat la poesia al discurs científic-normatiu. Sobre el primer, jo crec que la poesia no pot ser científica. Suposo

que no cal forçar-ho. Però tampoc no cal estar en aquesta comparació constant, com si calgués guanyar un espai propi. Quan he pensat sobre què és la poesia, no he arribat a res millor que a això de «poesía eres tú»... Vull dir que, com amb la ciència, quan penses massa què és, t'hi acabes perdent... Pel que fa al segon, dir simplement que discurs normatiu i ciència no són pas el mateix: el discurs científic no té per què ser normatiu.

Albert Espina: Jo no volia entrar en la distinció entre mite i *lógos*. Només pretenia posar de manifest que la poesia és *lógos*, que aquestes dues paraules a l'origen són equiparables. Només volia emfasitzar el caràcter de *lógos* de la poesia: el dir que és un reconèixer les coses. Això és anterior a la concreció del *lógos* com a tema específic de la filosofia. La filosofia irromp lentament, aquí. Quan es força de dir el *lógos* com a tal, va esdevenint filosofia. I una altra cosa: només pretenia evidenciar el caràcter tardà del discurs científic en el qual ens movem com una obvietat i de la prosa com a forma elemental quan és fruit d'una certa elaboració. La prosa va lligada a l'escriptura, és posterior, més sofisticada que la poesia.